

УДК 330.341.1

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СКЛАДОВІ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

доктор економічних наук, Яненкова І. Г.,

кандидат педагогічних наук, Бабкова-Пилипенко Н. П.

Чорноморський державний університет імені Петра Могили, Україна,
Миколаїв

У статті узагальнено та доповнено поняття «інноваційний потенціал підприємства», а також наявні підходи до тлумачення його сутності. Розглянуто складові інноваційного потенціалу та фактори впливу на нього. Обґрунтовано положення, що рівень інноваційного потенціалу визначається не тільки ресурсами, можливостями та здатностями, а й безпосереднім та опосередкованим впливом середовища господарювання. Запропоновано визначення поняття «інноваційний клімат» та зроблено висновок щодо його впливу на інноваційний потенціал підприємства. Серед внутрішніх факторів впливу на інноваційний потенціал підприємства акцентовано увагу на інноваційній культурі, як визначальному для пошуку та сприйняття інновацій.

Ключові слова: інноваційний потенціал, підприємство, інноваційний клімат, фактори впливу, можливості, інноваційна діяльність, інновації.

доктор экономических наук, Яненкова И.Г., кандидат педагогических наук, Бабкова-Пилипенко Н.П. Инновационный потенциал предприятия: составляющие и факторы влияния / Черноморский государственный университет имени Петра Могили, Украина, Николаев

В статье обобщены и дополнены понятия «инновационный потенциал предприятия», а также имеющиеся подходы к толкованию его сущности. Рассмотрены составляющие инновационного потенциала и факторы, влияющие на него. Обосновано положение, что уровень инновационного потенциала определяется не только ресурсами, возможностями и способностями, но и непосредственным и косвенным влиянием среды хозяйствования. Предложено определение понятия «инновационный климат» и сделан вывод относительно его влияния на инновационный потенциал предприятия. Среди внутренних факторов влияния на инновационный потенциал предприятия акцентировано внимание на инновационной культуре, как определяющем для поиска и восприятия инноваций.

Ключевые слова: инновационный потенциал, предприятие, инновационный климат, факторы влияния, возможности, инновационная деятельность, инновации.

Doctor of Economics, Ianenкова I.G, candidate of pedagogical sciences Babkova-Pilipenko N.P. The innovative potential of the enterprise: components and influence factors / Black Sea State University named Petro Mohyla, Ukraine, Mykolaiv

The article summarized and expanded the concept of "innovation potential of the company and existing approaches to the interpretation of its essence." The components of the innovation potential and impacts on it are considered. Grounded position that the level of innovation potential is determined not only resources, opportunities and abilities, but also direct and indirect influence of economic environment. There is proposed a definition of "innovation climate" and conclusion on its impact on the innovation potential of the company. Among the internal factors of influence on the innovative potential of enterprises emphasize the innovative culture, as determined for the search and perception of innovation.

Key words: innovation potential, enterprise, innovation climate, impacts, opportunities, innovation activity, innovation.

Вступ. У загальному розумінні потенціал розглядають як здатність матерії переходити від можливості до реальності, від одного стану в інший. Потенціал підприємств є головним критерієм доцільності їх існування. Розвиток потенціалу веде до розвитку підприємства та його підрозділів, а також всіх елементів виробничої системи.

Поняття «інноваційний потенціал» стало «концептуальним відображенням феномену інноваційної діяльності». Підприємство може розвивати інноваційну діяльність лише за умови достатнього інноваційного потенціалу. Від величини інноваційного потенціалу залежить вибір стратегії інноваційного розвитку. Тобто, якщо у підприємства є всі необхідні ресурси, воно має можливість діяти за стратегією лідера, розробляти й впроваджувати різні інновації. Якщо ж інноваційні можливості обмежені, то необхідно їх нарощувати і обирати стратегію послідовника, тобто реалізовувати поліпшуючі технології.

Дослідженням інноваційного потенціалу підприємств займаються багато відомих вчених, серед яких: О. Ареф'єва, С. Ілляшенко, І. Рєпіна, Н. Тарнавська, О. Федонін, Л. Федулова, Н. Чухрай та інші. Ними розглянуто сутність інноваційного потенціалу, визначено його складові та розроблено методи їх оцінки. Незважаючи на наявність значної кількості робіт у даному напрямку слід зазначити, що інноваційний потенціал підприємств потребує постійної уваги науковців, зокрема, через мінливість умов господарювання підприємств, що спричиняє появу нових можливостей та загроз для них.

Метою статті є узагальнення складових інноваційного потенціалу та аналіз впливу факторів середовища господарювання на нього.

В науковій літературі визначення інноваційного потенціалу мають широке охоплення: починаючи від вузьких (наприклад, оцінка річного обсягу виробленої інноваційної продукції) і закінчуючи всеосяжними (пов'язані з оцінкою соціально-економічної системи). Всі наявні напрямки в дослідженні інноваційного потенціалу можна поділити на дві групи:

1. Ресурсний напрям дослідження, де інноваційний потенціал розглядається як сукупність ресурсів, а його оцінка зводиться до визначення вартості доступних ресурсів. Рівень використання потенціалу визначається відношенням отриманого результату до обсягу застосованих ресурсів.

2. Результатний напрям дослідження. Інноваційний потенціал розглядається як здатність господарської системи задовольняти суспільні потреби за наявності певних благ. Оцінка інноваційного потенціалу в цьому випадку зводиться до оцінки кількості благ, які суб'єкт здатний виробити за наявних у нього ресурсів.

Вперше в науковий обіг поняття інноваційного потенціалу ввів К. Фрімен, який розглядав його як чинник, що забезпечує зростання економічної системи завдяки нововведенням. На цей час існують різні підходи до тлумачення поняття інноваційний потенціал. Розглянемо найпоширені з них. Перший, який використовує більшість учених, - ресурсний підхід, розглядає інноваційний потенціал як сукупність ресурсів, необхідних для здійснення інновацій. Погоджуємося з авторами [1], які вважають ресурсний підхід до визначення сутності інноваційного потенціалу підприємства дещо обмеженим, тому що наявні в підприємства ресурси є лише факторами, необхідними для здійснення інноваційної діяльності. В реальних умовах велике підприємство зі значними ресурсами досить часто має набагато менший інноваційний потенціал, ніж, наприклад, невеликий колектив новаторів або маленьке венчурне підприємство.

Тому більш доцільним є другий підхід - розгляд інноваційного потенціалу підприємства з погляду можливостей реального використання ресурсів підприємства на практиці, тобто з метою реалізації конкретних інноваційних проектів. Дослідники стверджують, що інноваційний потенціал підприємства – це міра її готовності виконувати завдання, які забезпечують досягнення поставленої цілі. Інноваційний потенціал підприємства визначає можливості й глибину інноваційних перетворень. Залежно від його величини і якісного стану визначається охоплення певних стадій інноваційного циклу. У цьому випадку при визначенні інноваційного потенціалу акцент робиться перш за все не на ресурси, а на результати інноваційної діяльності, які організація досягла з використанням наявних ресурсів, враховуючи вплив певних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Тому вимірники інноваційного потенціалу підприємства повинні збігатися з вимірниками кінцевих результатів інноваційної діяльності.

Третій підхід тісно пов'язаний з ресурсними характеристиками потенціалу і являє собою сукупність можливостей використання продуктивної сили ресурсу. Тобто з точки зору змістовної функції тут ідеться про використані і невикористані (приховані) ресурсні можливості, які можуть бути задіяні для досягнення кінцевих цілей економічних суб'єктів. З точки зору структурної характеристики, інноваційний потенціал – це сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, правових та інших можливостей, що забезпечують сприйняття і реалізацію нововведень, тобто отримання інновацій.

Четвертий підхід. У ньому інноваційний потенціал розглядається як ступінь здатності і готовності економічного суб'єкта здійснювати інноваційну діяльність. При цьому під здатністю розуміється наявність і збалансованість структури компонентів потенціалу, а під готовністю –

достатність рівня розвитку потенціалу для формування інноваційно активної позиції підприємства на ринку.

На нашу думку, інноваційний потенціал підприємства – це органічне поєднання наявних і потенційних ресурсів, можливостей і здатностей, що забезпечують його інноваційний розвиток.

Узагальнюючи наявні підходи вчених [2-10], складовими інноваційного потенціалу підприємства вважаємо наступні:

1. Ринкова. Відображає рівень відповідності можливостей підприємства зовнішнім ринковим потребам інновацій, які генеруються ринковим середовищем. За аналізом переважна більшість ідей нових товарів генерується на основі потреб ринку, але ж і більшість інноваційних прорахунків спричиняється саме ринковими чинниками.

2. Інтелектуальна. Визначає можливості генерації і сприйняття ідей, задумів, новацій і доведення їх до рівня нових технологій, конструкцій, організаційних і управлінських рішень. Це передбачає наявність фахівців, здатних до продукування нових знань і втілення їх в інновації, які відповідають потребам ринку.

3. Кадрова. Характеризується чисельністю персоналу, зайнятого у НДДКР, його розподілом за фаховою підготовкою, підрозділами тощо. Кадрова складова забезпечується фаховою підготовкою персоналу підприємства на рівні, що відповідає сучасному розвитку науки і техніки. Ця складова значною мірою визначає систему менеджменту, її гнучкість, адаптивність.

4. Техніко-технологічна. Відображає здатність оперативно переорієнтувати виробничі потужності підприємства і налагодити економічно ефективно виробництво нових продуктів, які відповідають ринковим потребам. Ця складова характеризує відповідність матеріально-технічного стану підприємства, наявність резервів чи можливості їхнього швидкого отримання, гнучкість обладнання і

технологій, оперативність роботи конструкторських і технологічних служб.

5. Інформаційна. Відображає інформаційну забезпеченість підприємства, ступінь повноти і точності інформації, необхідної для прийняття ефективних інноваційних рішень. Характеризується наявністю комплексу технічних програмно-математичних, організаційно-економічних засобів і спеціальних кадрів, що призначений для автоматизації процесу виконання завдань управління підприємством у різних сферах діяльності.

6. Інтерфейсна складова. Характеризує можливість приведення у відповідність різноспрямованих інтересів суб'єктів інноваційного процесу (ступінь надійності взаємодії з суб'єктами інноваційного процесу).

7. Науково-дослідна складова. Характеризує наявність заділу результатів науково-дослідних робіт достатнього для генерації нових знань, здатність проведення досліджень з метою перевірки ідей новацій і оцінки можливості використання новацій у виробництві нової продукції.

Очевидним є те, що рівень інноваційного потенціалу визначається не тільки ресурсами, можливостями та здатностями, а й безпосереднім та опосередкованим впливом середовища господарювання. Підприємства мають концентрувати увагу не тільки на внутрішніх справах, але й виявляти та враховувати у своїй діяльності можливі зміни зовнішнього середовища.

Розкриття інноваційного потенціалу наштовхується на подолання зовнішніх бар'єрів, які можна охарактеризувати як інноваційний клімат. Інноваційний клімат (країни, регіону, підприємства) пропонується нами розглядати як сукупність факторів зовнішнього середовища, що визначають доцільність здійснення інновацій. Факторами, які впливають на інноваційний потенціал

підприємства, є ті самі фактори зовнішнього середовища, що здійснюють вплив на інноваційну діяльність підприємства (табл.1).

Таблиця 1

Фактори впливу зовнішнього середовища на інноваційний потенціал

Назва	Сутність	Можливості
<i>Фактори ділового середовища</i>		
Споживачі	це індивіди і компанії, що купують інноваційні товари чи/або послуги підприємства	потреби споживачів надають можливості пошуку інвенцій
Партнери	це ті, хто забезпечує надходження ресурсів, необхідних для нормального функціонування протягом інноваційного циклу	можливості придбання ноу-хау, патентів тощо
Регулятори	це, як правило, державні, регіональні і місцеві органи, що задають конкретні правила, контролюють і регулюють інноваційну діяльність організації	можливості для партнерства влади і бізнесу
Конкуренти	це підприємства, що функціонують в тій же сфері бізнесу і пропонують свої товари і послуги тим самим групам споживачів	можливості обрати інший спосіб для вирішення певної проблеми
<i>Фактори загального середовища</i>		
Культура	історія, традиції і звичаї, норми і поведінкові моделі, конфесійна структура і система цінностей суспільства, в якому діє організація	можливості до сприйняття інновацій
Економіка	ступінь розвиненості ринків, державна інноваційна політика та регулювання, інноваційна інфраструктура, інвестиційний клімат, інфляція, ціни, доступ до ресурсів т.і.	можливості для розробки нових методів управління
Соціум	ступінь розвитку освітньої системи і освітній рівень людей, динаміка і мобільність фахівців	можливості для зміни соціальних відносин на підприємстві
Законодавча база	з питань інноваційної діяльності підприємств, а також частково фінансове і податкове законодавство	можливості для створення нових механізмів просування продукції на ринок

<i>Фактори глобального середовища</i>		
Технологічне середовище	знання, інформація, розвиток науки і техніки. Відображає ступінь розвитку продуктивних сил в цілому.	можливості для виробництва нових видів продукції чи послуг
Міжнародне середовище	це фактори, обумовлені світовими тенденціями: галузеві зрушення до сфери послуг і високих технологій, зростання гнучкості виробництва, посилення конкуренції і співпраці	можливості для розвитку бізнесу компанії в інших країнах

Джерело: розроблено авторами

Кожний з наведених факторів може здійснювати позитивний або негативний вплив у певний момент часу та за певних обставин, а також зумовлює появу можливостей для підприємства, приклади яких наведено у табл.1. Очевидно, що в цілому погіршення (поліпшення) інноваційного клімату в країні призведе до погіршення (поліпшення) інноваційного потенціалу кожного регіону та кожного підприємства цієї країни.

Щодо впливу на інноваційний потенціал підприємства внутрішніх факторів, слід зазначити, що процеси управління інноваційною діяльністю значно залежать від інноваційної культури певної організації. Під інноваційною культурою слід розуміти міру сприйнятливості організації до нововведень, досвід впровадження нових проектів, політику менеджменту в області інновацій, ставлення персоналу до інновацій. За участю інноваційної культури можна досягти прискорення пошуку інвенцій та підвищення ефективності впровадження нових технологій і винаходів, протидії бюрократичним тенденціям, сприяння розкриттю інноваційного потенціалу особистості тощо.

Економічна оцінка ефективності використання інноваційного потенціалу має враховувати такі внутрішні фактори: новизну і перспективність наукових розробок; кількість запропонованих і реалізованих наукових і технічних пропозицій; економічний ефект,

отриманий в народному господарстві в результаті використання завершених розробок і реалізованих робіт; практичний внесок в підвищення технічного рівня і техніко-економічних показників підприємств галузі в зіставленні з витратами наукових організацій; техніко-економічні показники запропонованих і освоєних у виробництві розробок порівняно з кращими зарубіжними зразками; кількість, значущість відкриттів, винаходів і проданих ліцензій; економічний ефект, отриманий в народному господарстві від реалізації відкриттів і винаходів: якість і терміни проведення робіт; економію грошових і матеріальних ресурсів; підготовку наукового персоналу.

Висновки. Інноваційний потенціал підприємства пропонується визначати як органічне поєднання наявних і потенційних ресурсів, можливостей і здатностей, що забезпечують його інноваційний розвиток. Рівень інноваційного потенціалу визначається не тільки ресурсами, можливостями та здатностями, а й безпосереднім та опосередкованим впливом середовища господарювання. Підприємства мають концентрувати увагу не тільки на внутрішніх справах, але й виявляти та враховувати у своїй діяльності можливі зміни зовнішнього середовища.

Інноваційний клімат пропонується розглядати як сукупність факторів зовнішнього середовища, що визначають доцільність здійснення інновацій. Кожний з факторів може здійснювати позитивний або негативний вплив у певний момент часу та за певних обставин, а також призводить до появи можливостей для підприємств. Тому в цілому погіршення (поліпшення) інноваційного клімату в країні призведе до погіршення (поліпшення) інноваційного потенціалу кожного регіону та кожного підприємства цієї країни. Негативну дію факторів підприємствам слід передбачати як можливі ризики та розробляти відповідні запобіжні заходи.

Література:

1. *Верхоглядова Н. І., Каширнікова І. О. Методичний підхід до визначення інноваційного потенціалу підприємства / Н. І. Верхоглядова, І. О. Каширнікова. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2458>.*
2. *Сиротинська Н. М. Сутність інноваційного потенціалу промислових підприємств / Н. М. Сиротинська // Економічний простір. – 2011. – 55. – с. 255-260.*
3. *Ареф'єва О. В., Коренков О. В. Управління потенціалом розвитку підприємства: монографія/ О. В. Ареф'єва, О. В. Коренков. – К.: ГРОТ, 2004.*
4. *Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми концепції, методи: навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – Суми: Університетська книга, 2003.-278 с.*
5. *Шипуліна Ю. С. Механізм регулювання економіки.-2008.- №3. - С. 58-63.*
6. *Чухрай Н. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове і логістичне забезпечення: монографія/ Н. Чухрай. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2002.*
7. *Фарат О. В., Русин-Гриник Р. Р. Формування структури інноваційного потенціалу підприємства та особливості управління його розвитком/ О. В. Фарат, Р. Р. Русин-Гриник.- [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18782/1/57-273-278.pdf>*
8. *Гриньов А. В. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства / А. В. Гриньов // Проблеми науки. — 2003. — № 12. — С. 12—17.*
9. *Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навч. посіб.] / Н. С. Краснокутська. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 352 с.*
10. *Богма О. С. Сутність інноваційного потенціалу підприємства/ О. С.*

Богма. [Електронний ресурс] - Режим доступу:-
http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2011/eco_2011_1/2011_1/012-15.pdf

References:

1. Verkhohlyadova N. I., Kashyrnikova I. O. *Metodychnyy pidkhd do vyznachennya innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva* / N. I. Verkhohlyadova, I. O. Kashyrnikova. – [Elektronnyy resurs] - Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2458>.
2. Syrotynska N. M. *Sutnist innovatsiynoho potentsialu promyslovykh pidpryyemstv* / N. M. Syrotynska // *Ekonomichnyy prostir*. – 2011. – 55. – s. 255-260.
3. Arefyeva O. V., Korenkov O. V. *Upravlinnya potentsialom rozvytku pidpryyemstva: monohrafiya* / O. V. Arefyeva, O.V. Korenkov. – K.: HROT, 2004.
4. Illyashenko S. M. *Upravlinnya innovatsiynym rozvytkom: problemy kontseptsii, metody: navch. posib.* / S. M. Illyashenko. – Sumy: Universytetska knyha, 2003.-278 s.
5. Shypulina YU. S. *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky*. - 2008.- №3.- S. 58-63.
6. Chukhray N. *Formuvannya innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva: marketynhove i lohystychne zabezpechennya: monohrafiya* / N. Chukhray. – Lviv: Vyd-vo NU «Lvivska politekhnik», 2002.
7. Farat O. V., Rusyn-Hrynyk R. R. *Formuvannya struktury innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva ta osoblyvosti upravlinnya yoho rozvytkom* / O. V. Farat, R. R. Rusyn-Hrynyk. - [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18782/1/57-273-278.pdf>
8. Hrynov A. V. *Otsinka innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva* / A. V. Hrynov // *Problemy nauky*. — 2003. — № 12. — S. 12—17.
9. Krasnokutska N. S. *Potentsial pidpryyemstva: formuvannya ta otsinka* : [navch. posib.] / N. S. Krasnokutska. — K.: Tsentr navchalnoyi literatury,

2005. — 352 s.

10. Bohma O. S. *Sutnist- innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva/ O. S. Bohma. [Elektronnyy resurs] - Rezhy m dostupu:-*
http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2011/eco_2011_1/2011_1/012-15.pdf